

Վարք Մաշտոցի (Մանուկ Աբեղյանի հրատարակություն)

Exported from Wikisource on 08/10/20

Վարք Մաշտոցի

Կորյուն

Հրատարակութիւն Մանուկ
Արեղեանի

Վարք Մաշտոցի

Բովանդակութիւն

1. Գլուխ Ա
2. Գլուխ Բ
3. Գլուխ Գ
4. Գլուխ Դ
5. Գլուխ Ե
6. Գլուխ Զ
7. Գլուխ Է
8. Գլուխ Ը
9. Գլուխ Թ
10. Գլուխ Ժ
11. Գլուխ ԺԱ
12. Գլուխ ԺԲ
13. Գլուխ ԺԳ
14. Գլուխ ԺԴ
15. Գլուխ ԺԵ
16. Գլուխ ԺԶ

17. [ዱጠታ ስፍራ](#)
18. [ዱጠታ ስፍራ](#)
19. [ዱጠታ ስፍራ](#)
20. [ዱጠታ ስ](#)
21. [ዱጠታ ስሀ](#)
22. [ዱጠታ ስቶ](#)
23. [ዱጠታ ስዱ](#)
24. [ዱጠታ ስጊ](#)
25. [ዱጠታ ስፎ](#)
26. [ዱጠታ ስዓ](#)
27. [ዱጠታ ስፍ](#)
28. [ዱጠታ ስፍ](#)
29. [ዱጠታ ስፍ](#)

Գլուխ Ա

[Գլուխ Բ](#)

→

Կորյուն

ՋԱԶԲԱՆԱԶԵԱՆ Ազգին եւ
զՀայաստան աշխարհին
գաստուածապարգեւ գրոյն, եթէ ե՛րբ եւ
յորում ժամանակի մատակարարեցաւ եւ
որպիսի՛ արամբ այնպիսի նորոգատուր
աստուածեղէն շնորհս երեւեցաւ եւ վասն
նորին լուսաւոր վարդապետութեան եւ
հրեշտակաբար կրանիցն
առաքինութեան զմտաւ ւածելով
յիշատակարանս առանձին
մատենանշան ծաղկեցուցանել եւ մինչ
դեռ անդէն ի խորհրդանոցի մտացս
վասն յուշ արկանելոյ միայնագործ
հոգայի, եկեալ հասանէր առ իս հրաման
առն միոյ պատուականի Յովսէփ
կոչեցելոյ, աշակերտի առն այնորիկ, եւ
ընդ նմին այլոց եւս քաջալերութիւն
աշակերտակցաց մերոյն
վարդապետութեան: Ուստի եւ իմ
մասնաւոր աշակերտութեան վիճակ
առեալ, թէպէտ եւ էի կրտերագոյն, եւ
առաւել քան զկար մեր, գրաւեալ
անաչառ հրամանին հասելոյ,
փութանակի եւ առանց յապաղելոյ
գառաջի եղեալն մատենագրել: Չորս եւ
մեր համարէն աղաչեալ երկախառնել
ընդ մեզ աղաթիւնք՝
յանձնարարութեամբ աստուածեղէն
շնորհացն, զի կամակարագոյնս եւ

ուղղագոյնս նաւիցենք զհամատարած
ալեալքն վարդապետական ծովուն:

Գլուխ

Բ

← [Գլուխ](#)
Ա

[Գլուխ Գ](#)
→

Կորյուն

Եւ արդ ատեալ նախաբանեսցուք, եթէ իցէ՞ համարձակութիւն գրով նշանակել զվարս արանցն կատարելոց, ոչ ի մէնջ արուեստախասեալ մերոյն կարծեալք վիճաբանելով, այլ յարինակացն տուելոց զընդդիմակացն բարձրացուցանել: Քանզի Աստուծոյ բարերարին այսպէս բարեխորհեալ զիրոց սիրելեաց, ոչ միայն ըստ առաքինութեան վարուց՝ զչքնաղ եւ զբարձրագոյն հատուցումն բաւական համարել յանսպառ յաւիտեանսն, այլ եւ աստէն իսկ կանխագոյն. զի անցաւոր ժամանակաւքս մատենապատում երկնաբերձ պայծառացուցեալ, զհոգեղինացն եւ զմարմնականացն առ հասարակ փայլիցեն:

Եւ ի մովսիսական պատմութեան յայտնի է երանելեաց արանցն ազնուականութիւն, ճշմարտութեան հաւատոցն հաստատութիւն, աստուածամերձ աստուածամոլի կենացն վայելչութիւն, սքանչելական կենացն պայծառութիւն: Ջի ոմն ընդունելի պատարագաւ արդար կոչեցեալ, եւ այլ ոմն հաճոյական արուեստի ի վերայ ամենակոյ մահուանն կենալք երեւեալ, եւ միւս ոմն

բովանդակ արդարութեամբ ի վերայ համատարած լեռնացելոյ աստուածապատիժ ծովուն հանդերձ ամենայն շնչականաւք տարետր ժամանակաւք նուակաց պահեալ, եւ միտոյն յանկարծագիտ հաւատովք արդարացեալ, աստուածամերձ աստուածախաւս դաշնաւոր կատարեալ, եւ գաւետիս հանդերձելոց բարեացն ժառանգեալ: Բազմաւք ե՛ր այլ նոյնպիսիք աստուածածանաւթ գտեալք, որոց ազնուականութիւնքն յամենայն աստուածածանաւթ գրոց պատմի:

Հանգոյն ասացելոցս երանելոյն Պաղոսի առ Եբրայեցիսն կարգեալ զանուանս՝ գովէ զնոցին ճշմարտութիւն հաւատոցն. որով զվարձահատոյց մխիթարութիւն ընկալան յամենապարգեւողէն Աստուծոյ, ըստ իւրաքանչիւր յառաջադիմութեանցն. նա եւ զժանդագործին Բահաբու զհիրընկալութիւն լրտեսացն՝ համենատէ: Իսկ իբրեւ հայեցեալ ի բազմախոտն զումարութիւն արդարոցն՝ զսակաւուցն զանուանս յայտ առնէ, եւ զայլովք եւս զանց առնէ, անբաւական զժամանակն առ ի կարգի պատմելոյ: Ի կիր արկանէ այնուհետեւ նշանակել միանգամայն զփորձութիւնս ի վերայ յարձակեալս եւ զնոցա զանընդդիմակաց զնահատակութիւնսն, զորս եւ պատուականս քան զաշխարհական վաճառս համարի:

Սոյն արինակ եւ ամենայն գիրք հոգեպատումք նշանակեալ ունին զքաջութիւնս ամենայն զաւրաց. զոմանց՝ ըստ աստուածեղէն կրանիցն զբարեյաղթութիւն, եւ զոմանց՝ ըստ աշխարհակիր կարգաց զմարտից եւ

գպատերագմաց արութիւնսն, որպէս
զՆեքրոտայն եւ զՍամփսոնին եւ
զԴավթայն: Եւ զոմանց զբնական
զիմաստութիւն գովեալ աստուածեղէն
իմաստութեամբն հանդերձ, որպէս
զՅովսէփայն յԵգիպտոս, եւ զԴանիէլին
ի Բաբելոն: Յորոց եւ հզար
թագաւորացն խրատիչք էին,
զաշխարհական կենցաղոյս
զհանգամանսն ցուցանէին, հանդերձ
ամենիշխանին Աստուծոյ ծանաւթս
առնելով: Չորոց եւ մարգարէին իսկ
գովեալ զիմաստութիւնն, ասէր ցոմն
այսպէս. «Մի՛թէ իմաստնագո՞յն իցես
քան զԴանիէլ. կամ իմաստո՞ւնք
խրատտոյք խրատեցին զքեզ հանճարով
իւրեանցե: Եւ ոչ այսչափ միայն, այլ եւ
հոգեկան ազգին հրեշտակութեամբ՝
գովեալ զսրբոցն զարութիւն, որ
զԴանիէլ ցանկալի քարոզելովն կոչէին.
եւ զսուրբ Տիրամայրն ի Գալիլեայ՝
արինեալ ի կանայս:

Բայց զի՞նչ ասիցենք զգուգականացն
զառ ի միմեանց պատուեալ
զգովութիւնս, զորոց եւ Տէրն իսկ
ամենայնի՛ թերանալիր գոչէր
զազնուականութիւնսն, ոչ միայն
զյանդիմանական գործոյն, այլ եւ
զժածուկ սրտիցն լուսաւորութիւնս
առաջի հրեշտակաց եւ մարդկան թերէ:
Որպէս զհիրամեծարին Աբրահամու
հրեշտակաւքն հասելովք զժառայական
հաւասարութիւնն յայտ արարեալ.
պատմելով նմա յետ աւետեացն
ընկալելոց, զինչ ի Սողոմն էր գործելոց:
Նոյնպէս եւ զքաջի նահատակին Յոբայ
յառաջ քան զպատերագմել առաջի
պատերագմականին՝ յարինէ
զգովութիւն ասելով. «Այր ճշմարիտ,

արդար եւ աստուածապաշտ, եւ որոշեալ յամենայն գործոց չարացե: Իսկ մեծին Մովսէսի գառաւելագոյն գաստուածամուխ մերձաւորութիւն՝ ամենայն եկեղեցական գրով հնչեցուցեալ, գորոյ եւ գողայութեան զկայտառութիւնն յայտ արարեալ աստուածեղէն արիւնացն. նա եւ զայլագոյն զՅոթորի եւս զխրատն շանցուցեալ անգիր:

Եւ այնպէս միահամուռ ամենայն աստուածակրան արուեստականացն բարեգործութիւնք՝ փայլեն յաստուածագիր արիւնացն, գորոց չէ ոք բաւական յիշատակել զերանելի անուանց գումարութիւն: Եւ ոչ միայն զյառաջագունիցն, այլ եւ զկնի եղելոցն զՄիածնի Որդոյն Աստուծոյ փրկչին ամենեցուն՝ ի լուսաբեր աւետարանին իրում ծաղկեցուցանէր զագնուականութիւնս, մանաւանդ երանութեամբ իսկ պսակէր ոչ միայն սեպհականացն զերկոտասանիցն, եւ կամ զյառաջամուտ զԿարապետին, այլեւ զայլոց մատուցելոցն գովէ զհաւատոցն ճշմարտութիւն: Քանզի զՆաթանայէլ առանց նենգութեան նշանակէ եւ զթագաւորագին զմեծութիւն հաւատոցն՝ անգիտ յԻսրայէլի ասէ: Բայց ոչ միայն զմեծամեծսն, այլ առաւել եւս զթեթեւագոյնսն բարձրագոյնս [առնէ] անարգամեծարն Քրիստոս, որ սակաւիկ ինչ զծախ իողոյն յարգէ, եւ զծախելեացն յիշատակարան պատմեն ամենայն ուրեք՝ առ ի ներքոյ երկնից: Եւ զկնոջէն քանանացոյ մեծ զհաւատոցն ասէ. նաեւ զդանկաց երկուց ընծայելոցն գովէ զարկանելեացն զյաւժարութիւն առաւել քան զմեծացն:

Իսկ Պաղոսի ի մտի եղեալ էր շրջեցուցանել զքրիստոսադիր կարգացն պայծառութիւնն, անաւթ ընտրութեան անուանեալ, անուանակիր յաշխարհի իւրոյ սքանչելի անուանն առնէ: Վասն որոյ երանելոյն հայեցեալ ի շնորհացն բարձրութիւն առ իւրոյ մեծ արինացն եւ առ ամենայն սրբոցն, բարձրագոյն բարբառով ի փառատրութիւն դառնայ, եթէ «Շնորհք Աստուծոյ, որ յամենայնի հոշակ հարկանէ զմէնջ ի Քրիստոս եւ զհոտ զիտութեան իւրոյ յայտնի առնէ մերք յամենայն տեղիս: Ի վերայ այնորիկ ապա եւ զհամարձակագոյնն բերէ, թէ «ո՞ կարէ բիծ դնել ընտրելոց Աստուծոյն, Եւ զայս աւճան ընկալեալ ի Տեսանէ երանելի առաքելոցն՝ զամենայն գործակցաց իրեանց գրով նշանակել զքաջութիւնս: Տեսանել զոմանց ի սուրբ աւետարանին եւ զոմանց ի Գործս Առաքելոցն երանելոյն Ղուկասու մատենագրեալ. եւ իցեն որ ի Կաթողիկէս առաքելոցն առաւելագոյնս ճանաչին:

Այլ Սրբոյն Պաղոսի շորեքտասաներումբք թղթովք պատմէ զիր առաքելակիցս եւ նիզակակիցս, եւ ուրախակիցս իր առնէ, եւ ի վախճանի թղթոցն ըստ իւրաքանչիւր ումեք յողջոյն կատարեալ՝ յանուանէ հարցանէ. եւ զուրումն յաւետարանէ անտի նշանակէ զգովութիւնսն: Բայց ո՛չ միայն զերանելոյն զաւգնականութիւնսն յարգէ, այլ եւ զքրիստոսամեծար ասպնջականիցն իւրոց՝ բազում զովութիւնս փոխանակ մեծարանացն կարգէ, վասն որոյ եւ յաղաշանս առ Աստուած մատուցեալ՝ զփոխարէն բարեացն հատուցանել հայցէ: Եւ

ամենայն եկեղեցեալք հնչեցուցանէ զընտրելոցն զագնուականութիւն, ոչ միայն զարանցն, այլեւ զկանանցն աշակերտելոց, որ զճշմարտութիւնն աւետարանեն:

Եւ զայս ամենայն աւետարանեալ ոչ ի պարծանս գովութեան, այլ զի աւրինակ եւ կանոն զկնի եկելոցն պաշտիցի. որպէս ի նոյն իսկ զի բարեաց գործոց նախանձաւոր լինել ամենեցուն ստիպէ ասելովն, թէ «Չհե՛տ երթայք սիրոյ. եւ նախանձաւոր լինել ամենեցուն հոգեւորացնէ: Որոց զյաւժարութիւն Աքայեցոց վասն պաշտաման սրբոցն ի Մակեդոնիա պատմեալ՝ նախանձեցուցեալ յորդորեաց: Այլեւ համարձակութիւն իսկ տայ անխափան ի բարեացն առաքիւնութիւն, թէ՛ «Լաւ է յամենայն ժամ նախանձել ի բարիսէ: Այլ եւ նմանադ իւր եւ Տեառն ստիպէ լինել:

Դարձեալ փութայ ամենեքումքք հանդերձ ըստ Քրիստոսի հետոցն վարել. «Հայեցարո՛ւք, ասէ, ի զաւրագլուխն հաւատոց, եւ ի կատարիչն Քրիստոսէ: Եւ դարձեալ, թէ՛ «Յիշեցէ՛ք զառաջնորդս ձեր, որք խաւսեցան զբանն Աստուծոյ. հայեցեալ յելս գնացից նոցա, նմանադք եղերուք հաւատոցնէ: Եւ միանգամայն, եթէ՛ «Չայս խորհեսցի իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ որ եւ ի Քրիստոս Յիսուսէ: Հանգոյն սմին եւ Ղուկաս յսկիզբն Առաքելագործ մատենին դնէ: Իսկ ցանկալի Տեառնեղբայրն Յակոբոս, զհամարէն իսկ զգունդն սրբոց հանդերձ սրբասէր տերամբն յաւրինակ առեալ՝ ի թղթին իրում ասէ, եթէ «Աւրինակ առէք չարչարանաց եւ յերկայնմտութեան զմարգարէսն, որ խաւսեցան յանուն

Տեառն. զհամբերութիւն Յոբայ լուարուք,
եւ զկատարումն Տեառն տեսէք:

Յայտնի է այսուհետեւ ասացելովքս,
եթէ գովութիւն ամենայն աստուածասէր
ընտրելոցն ի Տեառնէ է, որ՝ ի
հրեշտակաց, որ՝ առ ի միմեանց, ոչ ի
պարծանս անձանց, այլ առ ի
նախանձուկս միմեանց արկանելոյ, զի
միմեամբք քաջալերեալք՝ հասանիցենք
ի բարեացն կատարումն՝ ի նշանակեալ
նպատակն երանելոյն Պաղոսի, եթէ՝
«Միաբան հասանել ի չափ հասակին
Քրիստոսին: Որոյ ազատութիւնն
յերկինս է, ակն ունել փրկչին մեծին
Աստուծոյ:

Ունիմք եւ զկանոնական յաջորդեալ
յառաքելոցն անտի զշնորհապատում
գրեալսն, եթէ ո՛րպէս մեծարեալք ի
միմեանց, գովեալք ըստ ճշմարիտ
հաւատոյն եւ ըստ աստարանագործ
կրանից, մինչեւ ցայսար ժամանակի
նովին սովորութեամբ վարին:

Եւ արդ առեալ յերկոցունց
համարձակութիւն ի գիր արկանել եւ
զվարս առն արդարոյ:

Արդ այսուհետեւ եւ խոստացեալն
առաջի դիցի, եւ հայրենակատար
մեծարեալ պայմանաւ որ առ ի մէնջ՝
հաճեցի, եւ նոցա քաղցրատուր
հրաման հատուցեալ զարդարեցի:

ԱՌՆ, զոր ի նախակարգ բանիս նշանակենք, վասն որոյ եւ փոյթ արարեալ մեր պատմելոյ, էր Մաշթոց անուն, ի Տարանական գաւառէն, ի Հացեկաց գեղջէ, որդի առն երանելոյ Վարդան կոչեցելոյ: Ի մանկութեան տիսն վարժեալ հելլենական դպրութեամբն, եկեալ հասեալ ի դուռն Արշակունեաց թագաւորաց Հայոց Մեծաց, կացեալ յարքունական դիւանին, լինել սպասաւոր արքայատուր հրամանանացն առ հազարապետութեամբն աշխարհիս Հայոց՝ Առաւանայ ուրումն: Տեղեկացեալ եւ հմուտ եղեալ աշխարհական կարգաց, ցանկալի եղեալ զինուորական արուեստին իրոց զաւրականանց: Եւ անդէն ուշ եղեալ փութով ընթերցուածոց աստուածեղէն գրոց, որով առ ժամայն լուսաւորեալ եւ թեւամոլիս միջամոլիս եղեալ յաստուածատուր հրամանացն հանգամանս, եւ ամենայն պատրաստութեամբ զանձն զարդարեալ, հարկանէր զիշխանացն սպասաւորութիւնսն:

Գլուխ

Դ

← [Գլուխ](#)
Գ

[Գլուխ Ե](#)
→

Կորյուն

Եւ յետ այնորիկ ըստ
աւետարանական շափուցն՝ ի
ծառայութիւն Աստուծոյ մարդասիրին
դարձեալ, մերկանայր այնուհետեւ
գիշխանակիր ցանկութիւնսն, եւ առեալ
զխաչն պարծանաց՝ ելանէր զկնի
ամենակեցոյց խաչելոյն: Եւ հաճեալ
հրամանացն՝ ի խաչակիր գունդն
Քրիստոսի խառնէր, եւ անդէն
վաղվադակի ի միայնակեցական կարգ
մտանէր: Բագում եւ ազգի ազգի
վշտակեցութիւն ըստ աւետարանին կրէր
ամենայն իրաց. ամենայն կրթութեամբ
հոգեւորացն զանձն տուեալ՝
միայնաւորութեան, լեռնակեցութեան,
քաղցի եւ ծարաւոյ եւ
բանջարաճաշակութեանց, արգելանաց
անլուսից, խարազնազգեստ եւ
գետնատարած անկողնոց: Եւ բագում
անգամ զհեշտական հանգիստ գիշերոյն
եւ զհարկ քնոյ՝ յոտնաւոր տքնութեան ի
թաթափել ական վճարէր: Եւ զայս
ամենայն առնէր ոչ սակաւ ժամանակս:
Եւ գտեալ եւս գոմանս՝ յինքն
յարեցուցանէր՝ աշակերտեալ նմին
սովորական աւետարանութեան:

Եւ այնպէս ամենայն փորձութեանց ի
վերայ հասելոց կամայական

քաջութեամբ տարեալ եւ
պայծառացեալ՝ ծանաթական եւ հաճոյ
լինէր Աստուծոյ եւ մարդկան:

Գլուխ Ե

← [Գլուխ](#)
Գ

[Գլուխ Զ](#)
→

Կորյուն

Առեալ այնուհետեւ երանելոյն զհաւատացեալս իւր, դիմեալ իջանէր յանկարգ եւ յանդարման տեղիս Գողթան: Այլ եւ ընդ առաջ ելանէր նմա իշխանն Գողթան, այր երկիւղած եւ աստուածասէր, որում անուն էր Շաբիթ, եւ ասպնջական հիրամեծար գտեալ՝ բարեպաշտութեամբ սպասաւորէր ըստ աշակերտաց հաւատոցն Քրիստոսի: Իսկ երանելոյն վաղվադակի զաւետարանական արուեստն ի մէջ առեալ, ձեռն արկանէր զգաւառովն հանդերձ միամիտ սատարութեամբ իշխանին. գերեալ զամենեսեան ի հայրենեաց ասանդելոց, եւ ի սատանայական դիւապաշտ սպասաւորութենէն՝ ի հնագանդութիւն Քրիստոսի մատուցանէր:

Եւ յորժամ ի նոսա զբանն կենաց սերմանեալ, յայտնի իսկ բնակչաց զաւառին նշանք մեծամեծք երեւէին, կերպակերպ նմանութեամբ դիւացն փախստական լինելով՝ անկանէին ի կողմանս Մարաց: Նոյնպէս առաւել հոգ ի մտի արկանէր զհամաշխարհականս սփոփելոյ. եւ առաւել աղաթս մշտնջենամոռնչս եւ բազկատարած պաղատանս առ Աստուած եւ արտասուս անդադարս, զմտաւ ածելով զառաքելականն, եւ ասէր հոգալով.

«Տրտմութիւն է ինձ եւ անպակաս ցաւք
սրտի ինոյ, վասն եղբարց ինոց եւ
ազգականացն:

Եւ այնպէս տրտմական հոգովք
պաշարեալ եւ թակարդապատեալ եւ
անկեալ ի ծովս խորհրդոց, եթէ
որպիսի՛ արդեալք ելս իրացն գտանիցէ:

Գլուխ Զ

← Գլուխ
Ե

ԳլուխԷ
→

Կորյուն

Եւ իբրեւ ատուրս բազումս անդէն ի նմին դեգերէր, յարուցեալ այնուհետեւ հասանէր առ սուրբ կաթողիկոսն Հայոց Մեծաց, որոյ անունն ճանաչէր Սահակ, զոր պատրաստական գտանէր նմին փութոյ հաւանեալ: Եւ միանգամայն յաւժարութեամբ գումարեալ հանդերձ աղաւթիք մեծաւք առ Աստուած կանխէին, վասն ամենայն ոգոց քրիստոսաբեր փրկութեանն հասանելոյն: Եւ զայն առնէին ատուրս բազումս:

Ապա ելանէր նոցա պարգեւական յամենաբարին Աստուծոյ ժողովել զաշխարհահոգ խորհուրդն երանելի միաբանելոցն, եւ ի գիտ նշանագրաց Հայաստան ազգին հասանել:

Բազում հարցափորձի եւ քննութեան զանձինս պարապեցուցեալ եւ բազում աշխատութեանց համբերեալ, ազդ առնէին ապա եւ զկանխագոյն խնդրելին իրեանց թագաւորին Հայոց, որոյ անուն կոչէր Վռամշապուհ:

Յայնժամ պատմէր նոցա արքայն վասն առն ուրումն ասորոյ եպիսկոպոսի ազնուականի՝ Դանիէլ անուն կոչեցելոյ, որոյ յանկարծ ուրեմն գտեալ նշանագիրս աղփաբետաց հայերէն

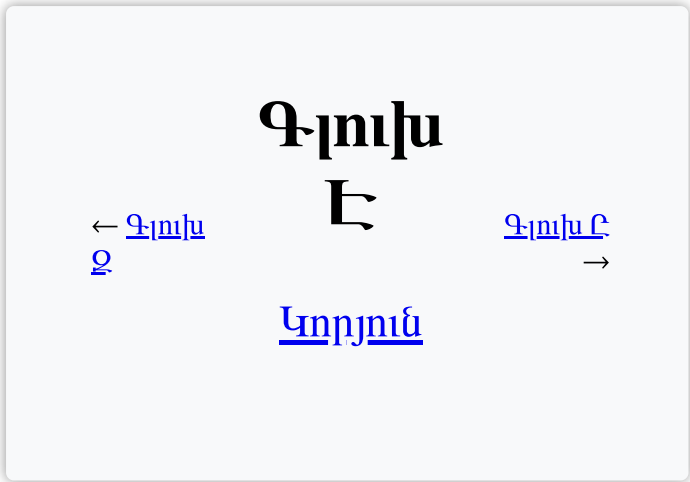
լեզուի: Եւ իբրեւ պատմեցաւ նոցա յարքայէ վասն գտելոյն ի Դանիէլէ, յաւժարեցին զարքայ՝ փոյթ առնել վասն պիտոյիցն այնոցիկ: Եւ նա առաքէր զոմն Վահրիճ անուն հրովարտակաւք առ այր մի երէց, որոյ անուն Հաբէլ կոչէին, որ էր մերձաւոր Դանիէլի ասորոյ եպիսկոպոսի:

Իսկ Հաբէլին զայն լուեալ, փութանակի հասանէր առ Դանիէլն, եւ նախ ինքն տեղեկանայր ի Դանիէլէ նշանագրացն, եւ ապա առեալ ի նմանէ առաքէր առ արքայն յերկիրն Հայոց: Ի հինգերորդի ամի թագաւորութեան նորա ի նա հասուցանէր: Իսկ արքային հանդերձ միաբան սրբովքն Մահակաւ եւ Մաշթոցի՝ ընկալեալ զնշանագիրսն ի Հաբէլէն, ուրախ լինէին:

Ապա առեալ երանելի հոգաբարձուացն զյանկարծագիտ խնդրելին, հայցէին եւս յարքայէ մանկունս մատաղս, որով զնշանագիրսն արծարծել մարթասցեն: Եւ յորժամ բազումք ի նոցանէ տեղեկանային, ապա հրաման տայր ամենայն ուրեք նովին կրթել. որով եւ յաստիճան իսկ վարդապետութեան զեղեցիկ՝ երանելին հասանէր, եւ իբրեւ ամս երկու կարգեալ զվարդապետութիւն իւր, եւ նովին նշանագրովք տանէր:

Իսկ իբրեւ ի վերայ հասեալ, թէ չեն բաւական նշանագիրքն՝ ողջ ածել զսիողոբայս զկապս հայերէն լեզոյն, մանաւանդ զի եւ նշանագիրքն իսկ յայլոց դպրութեանց թաղեալք եւ յարուցեալք դիպեցան, յետ այնորիկ դարձեալ կրկին անգամ ի նոյն հոգս

դառնային, եւ նմին ելս խնդրէին
ժամանակս ինչ:

Վասն որոյ առեալ երանելոյն [Մաշթոցի](#) դաս մի մանկտոյ հրամանաւ արքայի եւ միաբանութեամբ սրբոյն Սահակայ, եւ հրաժարեալք ի միմեանց համբորիս սրբութեանն՝ խաղայր գնայր ի հինգերորդ ամի Վռամշապիոյ արքային Հայոց, եւ երթեալ հասանէր ի կողմանս Արամի՝ ի քաղաքս երկուս Ասորոց. որոց առաջինն Եղեսիա կոչի, եւ երկրորդին Ամիդ անուն: Ընդդէմ լինէր սուրբ եպիսկոպոսացն, որոց առաջնոյն Բաբելլաս անուն եւ երկրորդին Ակակիոս. հանդերձ կղերականաւքն եւ իշխանաւքն քաղաքաց պատահեալ, եւ բազում մեծարանս ցուցեալ հասելոցն՝ ընդունէին հոգաբարձութեամբ ըստ Քրիստոսի անուանելոցն կարգի:

Իսկ աշակերտասէր վարդապետին վտարեալսն ընդ իւր յերկուս բաժանեալ, գոմանս յասորի դպրութիւնն կարգէր [ի քաղաքին Եղեսացոց], եւ գոմանս ի յունական դպրութիւնն՝ անտի ի Սամուսատական քաղաքն գումարէր:

Գլուխ Ը

← [Գլուխ Է](#)
Է

[Գլուխ Թ](#)
→

Կորյուն

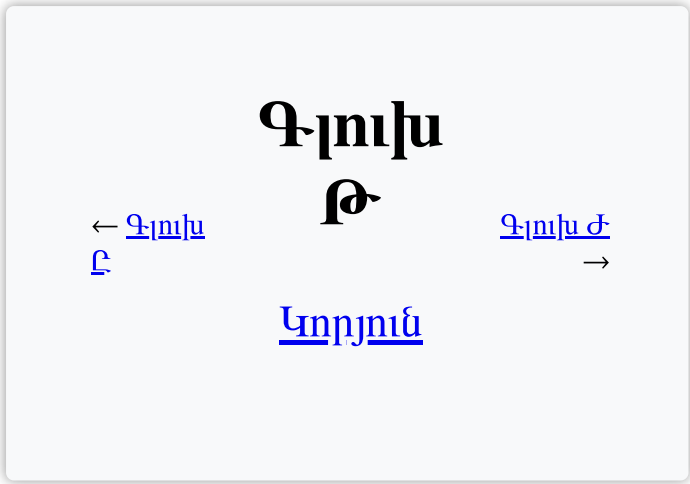
Եւ նորա իրովք հաւասարաւք գտովորականն առաջի եղեալ գաղաութիւն եւ գտքնութիւնս եւ գպաղատանս արտասուալից, զխստամբերութիւնս, զհոգս զաշխարհահեծս, յիշելով զասացեալսն մարգարէին, եթէ՛ «Յորժամ հեծե՞ծեսցես, յայնժամ կեցցեսն:

Եւ այնպէս բազում աշխատութեանց համբերեալ վասն իրոյ ազգին բարեաց ինչ աւճան գտանելոյ: Որում պարգեւէր իսկ վիճակ յամենաշնորհողէն Աստուծոյ. հայրական չափուն ծնեալ ծնունդս նորոգ եւ սքանչելի՛ սուրբ աջովն իրով, նշանագիրս հայերէն լեզուին: Եւ անդ վաղվաղակի նշանակեալ, անուանեալ եւ կարգեալ, յարիւնէր սիղոբայիւք կապաւք:

Եւ ապա հրաժարեալ յեպիսկոպոսէն սրբոյ, հանդերձ աւզնականաւք իրովք իջանէր ի քաղաքն Սամոսատացոց, յորում մեծապատիւ իսկ յեպիսկոպոսէն եւ յեկեղեցոյն մեծարեալ լինէր:

Եւ անդէն ի նմին քաղաքի գրիչ ոմն հելլենական դպրութեան Հռոփանոս անուն գտեալ, որով զամենայն ընտրութիւնս նշանագրացն գնրբագոյնն

Եւ զլայնագոյնն, զկարճն եւ զերկայնն,
զառանձինն եւ զկրկնաւորն,
միանգամայն յարիներալ եւ յանկուցեալ,
ի թարգմանութիւն դառնային հանդերձ
արամբք երկուք, աշակերտաւքն իրովք.
որոց առաջնոյն Յովհանն անուն կոչէին,
յԵկեղեցաց գաւառէն, եւ երկրորդին
Յովսէփ անուն՝ ի Պաղանական տանէն:
Եւ եղեալ սկիզբն թարգմանելոյն զգիրս
նախ յԱռակացն Սողոմոնի, որ ի
սկզբանն իսկ ծանաթս իմաստութեանն
ընծայեցուցանէ լինել, ասելով՝ եթէ
«Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ,
իմանալ զբանս հանճարոյն: Որ եւ
գրեցաւ ձեռամբն այնորիկ գրչի,
հանդերձ ուսուցանելով զմանկունս
գրիչս նմին դպրութեան:

Ապա յետ այնորիկ առնոյր թողթս յեպիսկոպոսէ քաղաքին եւ հրաժարեալ ի նոցանէ հանդերձ ամենայն իրովքն, բերէր առ եպիսկոպոսն Ասորոց: Որ յորոց նախընկալն եղեւ, առաջի արկեալ նոցա գնշանագիրս աստուածատուրս. վասն որոյ բազում իսկ գովութիւնք յեպիսկոպոսաց սրբոց եւ յամենայն եկեղեցեաց բարձրանային ի փառս Աստուծոյ, եւ ի մխիթարութիւն աշակերտելոցն ոչ սակաւք: Յորոց հրաժարեալք այնուիետեւ եւ առեալ թողթս աւետագիրս, հանդերձ շնորհատուր պարգեւաւքն եւ ամենայն իրայիւքն, ի շնորհացն Աստուծոյ ճանապարհորդ լինէր. գաւթեանաւք անցեալ աջողութեամբ եւ հոգելից ուրախութեամբ եկեալ հասանէր ի Հայաստան աշխարհն, ի կողմանս Այրարատեան գաւառին, առ սահմանաւք Նոր Քաղաքին, ի վեցերորդ ամի Վռամշապհոյ արքային Հայոց Մեծաց:

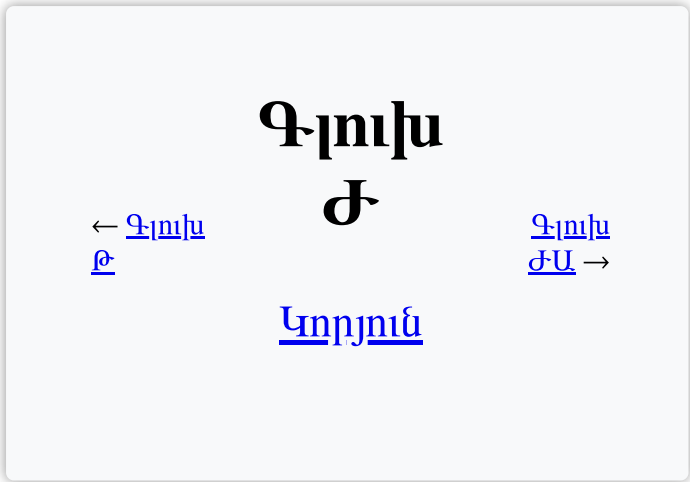
Եւ ոչ այնպէս մեծն Մովսէս գուարճանայր յէջս Սինէական լերինն. շասենք թէ առաւելաւքն՝ պակասագոյն: Քանզի յԱստուծոյ առեալ եւ աստուածագիր հրաման ի բազուկս՝

այրն աստուածատես ի լեռնէն իջանէր. այլ վասն վրէժագործ ժողովրդեանն, որոց թիկունք ի տէրունիսն եւ կործան յերկիր, տիրադրուծք յիրեանց կուռս ձուլածուին երկիր պագանէին, եւ գնորին հրամանաբերն սրտառուչ սրտաբեկ լացուցին. քանզի ի տախտակացն խորտակելոց յայտնի եղեալ տեսանէք բերելոյն թախծութիւնն: Իսկ այսր երանելոյ՝ վասն որոյ ճառեալքս յարդարին, ոչ ըստ այնմ արինակի, որ անդն գործեցան, այլ ինքն իրով լցեալ հոգեւոր մխիթարութեամբ՝ կարծեալ զընդունելեացն յաւժարութիւնն եւ ընդունելեացն յուսով ուրախութեան՝ դասատրութիւն ճանապարհացն անտաբեր:

Բայց մի՛ որ յանդգնագոյն վասն ասացելոցն գնեց համարեսցի, թէ զհարդ զայր մի խոնարհագոյն ընդ մեծին Մովսէսի, ընդ աստուածախաւսին, սքանչելագործին նմանեցուցեալ հաւասարեաց. որով թերեւս ստգտանիցենք: Եւ կարենք այլ անլի հաւատովք. քանզի եւ չկայ ինչ ի վերայ յայտնեալք եւ ծածկականաւք զաստուածականն խոտել, քանզի միոյն Աստուծոյ ամենագաւրի շնորհք առ ամենայն ազգս երկրածնաց մատակարարին:

Եւ արդ եկեալ յիշելին մերձ ի թագաւորական քաղաքն, ազդ լինէր թագաւորին եւ սրբոյ եպիսկոպոսին: Որոց առեալ զամենայն նախարարագունդ աւագանոյն ամբոխ, ի քաղաքէն ելեալ՝ պատահէին երանելոյն զափամբ Ռահ գետոյն: Եւ զցանկալի ողջոյնն միմեանց տուեալ, ուստի եւ բարբառաւք ցնծութեան եւ

երգաւք հոգեւորաւք եւ բարձրագոյն
աւրինութեամբք ի քաղաքն դառնային,
եւ զաւուրս տաւնական ուրախութեամբ
անցուցանէին:

Յայնժամ վաղվադակի հրաման առեալ ի թագաւորէն՝ սկիզբն առնելոյ զխոժադոժ կողմանսն Մարաց, որք ոչ միայն վասն դիւական սատանայակիր բարուցն ճիւղադութեան, այլ եւ վասն խեղճեկագոյն եւ խոշորագոյն լեզուին՝ դժուարամատոյցք էին: Առ ի յարդարել եւ զնոցա հարուստ ամացն ծնունդս առեալ՝ պարզախաւսս, հռետորաբանս, կրթեալս, աստուածատուր իմաստութեանն ծանալթս կացուցանէին: Եւ այնպէս միջամուխ եղեալ հանգամանաւք արինապատգամացն, մինչեւ բնաւ արտաքոյ իրեանց բնականութեանն զերծանել:

Գլուխ ԺԱ

← [Գլուխ
Ժ](#)

[Գլուխ
ԺԲ](#) →

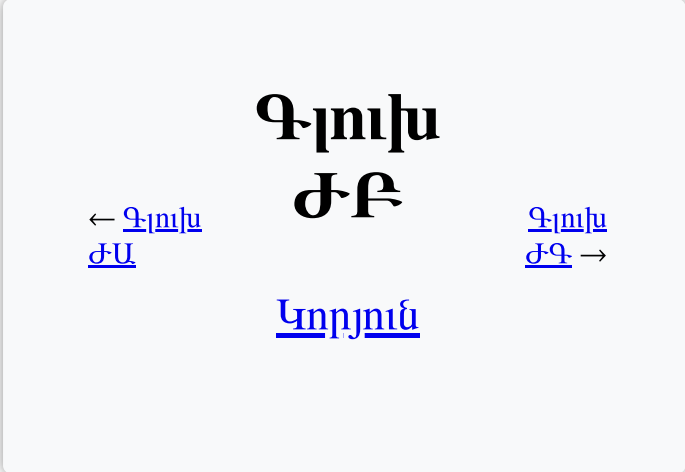
Կորյուն

Եւ ի ձեռն առեալ այնուհետեւ
աստուածագործ մշակութեամբ
գաւետարանական արուեստն՝ ի
թարգմանել, ի գրել եւ յուսուցանել.
մանաւանդ հայեցեալ ի
տեառնաբարբառ հրամանացն
բարձրութիւնն, որ առ երանելին Մովսէս
եկեալ, վասն ամենայն իրացն եղելոց,
յաստուածեղէն պատգամացն
բարձրութիւն ասանդելոցն՝ մատենագրել
առ ի պահեստ յախտեանցն որ գալոցն
էին. նոյնպիսիք եւ այլոց մարգարէիցն
հրամայեալք: «Առ, ասէ, քարտէզ նոր
մեծ, եւ գրեա՛ ի նմա գրչաւ դպրիե: Եւ
այլոր, թէ՛ «Գրեա՛ զտեսիլդ ի
տախտակի, եւ ի գիրս հաստատեան:
Իսկ Դաւիթ յայտնապէս եւս վասն
ամենայն ազգաց՝ զվիճակ
աստուածատոր արինացն նշանակէ
ասելովն, թէ՛ «Գրեսցի յազգ այլե: Եւ թէ՛
«Տէր պատմեսցէ զրովք ժողովրդոցն:
Չոր եկեալ կատարեաց ամենափրկիչն
Քրիստոս շնորհատոր հրամանան,
եթէ՛ «Ելէք ընդ ամենայն ազգսն. եւ եթէ՛
«Քարոզեսցի աւետարանս ընդ ամենայն
տիեզերսն: Ուստի եւ երանելի հարցն
մերոց համարձակութիւն առեալ՝
յուսալից փութով եւ երեսելի եւ

արդիւնակատար ըստ ատետարանին՝
գիրեանց մշակութիւնն ցուցանեն:

Յայնմ ժամանակի երանելի եւ
ցանկալի աշխարհս Հայոց անպայման
սքանչելի լինէր. յորում յանկարծ ուրեմն
աւրէնսուսոյց Մովսէս՝ մարգարէական
դասուն, եւ յառաջադէմն Պաղոս՝
բովանդակ առաքելական գնդովն,
հանդերձ աշխարհակեցոյց
ատետարանաւն Քրիստոսի,
միանգամայն եկեալ հասեալ ի ձեռն
երկուց հաւասարելոցն՝ հայաբարբառք
հայերէնախաւսք գտան:

Անդ էր այնուհետեւ սրտալիր
ուրախութիւն եւ ակնավայել տեսիլ
հայելոյն: Քանզի երկիր, որ համբաւուցն
անգամ ատար էր կողմանցն այնոցիկ,
յորում ամենայն աստուածագործ
սքանչելագործութիւնքն գործեցան,
առժամայն վաղվաղակի ամենայն
իրացն եղելոց խելամուտ լինէր. ոչ միայն
ժամանակաւ պաշտեցելոցն, այլ եւ
յառաջագոյն յաիտենիցն, եւ ապա
եկելոցն, սկզբանն եւ կատարածի, եւ
ամենայն աստուածատուր
աւանդութեանցն:

Իսկ իբրև զչափ առեալ զիրացն հաստատութեան, եւ համարձակագոյն եւ առաելագոյն զաշակերտութիւնն նորագիտ վարդապետութեանն խմբէին ուսուցանել եւ թեքել, եւ պատրաստական քարոզութեանն անգէտ մարդկան յարինել: Որոց եւ ինքեանք իսկ ի կողմանց եւ ի գաւառաց Հայաստան աշխարհին յորդեալք եւ դրդեալք հասանէին ի բացեալ աղբիւրն գիտութեանն Աստուծոյ: Քանզի յԱյրարատեան գաւառին՝ ի կայս թագաւորացն եւ քահանայապետացն, բղխեցին Հայոց շնորհք պատուիրանացն Աստուծոյ: Անդ էր յիշելի եւ մարգարէականն, եթէ՝ «Եղիցի անդ աղբիւր բղխեալ ի տան Դաւթիե:

Որ եւ սկսան իսկ սինք եկեղեցոյ միջամուխ ձեռամբ զգործ աւետարանչացն Քրիստոսի գործել, գումարել ի կողմանս. ի գաւառս, ի տեղիս տեղիս Հայաստան ազգին, դասս դասս զաշակերտեալսն ճշմարտութեանն, զհասուցելոցս ի կատարումն գիտութեան, բաւականս եւ առ ի գայլսն զեկուցանելոյ: Որոց կանոն եւ արինակ զիրեանց անձանց

արգասիս եղեալ, եւ պատուիրեալ կալ ի նմին կանոնի:

Եւ իրեանց անդէն զ'առընթերակաց արքունիսն, հանդերձ ամենայն ազատագունդ բանակին, աստուածեղէն իմաստութեամբն վարդապետեալ: Առաւել երանելոյն Սահակայ զՄամիկոնեան որեարն ի վարժս վարդապետութեանն պարապեցուցեալ, որոց առաջնոյն Վարդան անուն էր, որ եւ Վարդկան կոչէր: Նոյնպէս եւ զամենայն ոգի ջանայր յերիւրել, հասուցանել ի գիտութիւն ճշմարտութեան:

Գլուխ

ԺԳ

← [Գլուխ](#)
[ԺԲ](#)

[Գլուխ](#)
[ԺԴ](#) →

[Կորյուն](#)

Յետ այնորիկ առնոյր հաւանութիւն երանելին Մաշթոց, որպէս զի տէր Եպիսկոպոսն ի կայենականսն, եւ նա ի սփիոսս հեթանոսաց զբանն կենաց սերմանիցեն: Եւ հրաժարեալ ի նոցանէն հանդերձ աւզնականաւքն, որոց առաջնունն Տիրայր անուն ի Խորձենական գաւառէն, եւ երկրորդին Մուշէ անուն ի նահանգէ Տարաւնոյ, որք էին սուրբք եւ զուարթագոյնք, հանդերձ այլովք եւս սպասատրաւք աւետարանին, զոր չենք բաւական ըստ անուանցն նշանակել: Որովք յանձն եղեալ երանելին շնորհացն Աստուծոյ, երթեալ իջանէր յՌոտաստակն Գողթան, յառաջին դաստակերտն իւր: Եւ անդ ընդելական սովորութեամբն ի կիր արկեալ զվարդապետութիւնն՝ հաւասարութեամբն բարեպաշտին Շաբաթայ, լի առնէր զգաւառն ողջունի աւետարանին Քրիստոսի. եւ կարգէր յամենայն գիղս գաւառին դասս սրբոց վանականաց: Որում եւ հասեալ ժամանեալ հայրաբարոին Գտայ, որդոյ Շաբաթայ առն քրիստոսասիրի, բազում սպասատրութիւն իբրեւ հաւասարի որդոյ վարդապետին տանէր:

Գլուխ ԺԳ

← [Գլուխ
ԺԳ](#)

[Գլուխ
ԺԵ](#) →

Կորյուն

Ապա յետ այնորիկ ի սահմանակիցս ի Սիւնական աշխարհն ելանէր: Եւ անդ աստուածասէր հնագանդութեամբ ընկալեալ զնա իշխանին Սիւնեաց, որ էր Վաղենակ անուն: Բագում աւզնականութիւն գտեալ ի նմանէ վասն իրացն առաջի արկելոցն, մինչեւ հասանել նմա բովանդակ ի վերայ սահմանաց Սիւնեաց: Եւ ժողովեալ մանկունս առ ի նիւթ վարդապետութեանն, առաւել զգագանամիտ զվայրենագոյն զճիւղադաբարոյ կողմանցն. եւ այնչափ փոյթ ի վերայ ունելով՝ եւ դայեկաբար սնուցանել եւ խրատել, մինչեւ ի նոցունց իսկ ի վայրենեացն եպիսկոպոս տեսուչ եկեղեցոյն Սիւնեաց կարգել, որոյ անունն կոչէր Անանիաս, այր սուրբ եւ երեւելի, հայրաբարոյ ժառանգաւորաց եկեղեցոյ: Ապա եւ զերկիրն Սիւնեաց դասուք վանականաց լնոյր:

Յորում ժամանակի պարգեւեալ յԱստուծոյ, հասանէր ի գլուխ իշխանութեանն Սիւնեաց քաջն Սիսականն Վասակ, այր խորհրդական եւ հանճարեղ եւ յառաջիմաց, շնորհատուր իմաստութեամբն Աստուծոյ: Բագում ինչ նպաստութիւն

ցուցանէր անտարանագործ
վարդապետութեանն, իբրև որդոյ առ
հայր՝ հպատակութիւն ցուցեալ, եւ
ծառայեալ ըստ անտարանին
վայելչութեան, մինչ ի վախճան
գիրամայեալսն ի գործ բերէր:

Գլուխ ԺԵ

← [Գլուխ
ԺԴ](#)

[Գլուխ
ԺԶ](#) →

Կորյուն

Գարձեալ յետ ժամանակի ինչ ընդ մէջ անցելոյ՝ հոգ ի մտի արկանէր սիրելին Քրիստոսի եւ վասն բարբարոսական կողմանն: Եւ առնոյր կարգեալ նշանագիրս վրացերէն լեզուին, ըստ շնորհեցելոյն նմա ի Տեառնէ: Գրէր, կարգէր եւ արինաւք յարդարէր. եւ առնոյր ընդ իւր գոմանս լաւագոյնս յաշակերտաց իւրոց, յարուցեալ գնայր իջանել ի կողմանս Վրաց: Եւ երթեալ յանդիման լինէր թագաւորին, որում անուն էր Բակուր, եւ եպիսկոպոսի աշխարհին՝ Մովսէս: Եւ առաւելագոյն հնազանդեալ նմա ըստ արինացն Աստուծոյ՝ թագաւորին եւ զաւրացն, հանդերձ ամենայն զաւառաւքն:

Եւ նորա զիւր արուեստն առաջի արկեալ՝ խրատէր յորդորելով. յորում եւ յանձն առեալ ամենեցուն զխնդրելին կատարել: Եւ գտեալ զայր մի թարգման վրացերէն լեզուին, որ անուանեալ կոչէր Չաղայ, այր գրագէտ եւ ճշմարտահաւատ. հրաման տայր այնուիետեւ արքայն Վրաց՝ ի կողմանց կողմանց եւ ի խառնադանջ զաւառաց իշխանութեան իւրոյ ժողովել մանկունս եւ տալ ի ձեռն վարդապետին: Չոր

առեալ՝ արկանէր ի բովս վարդապետութեանն եւ հոգեւոր սիրոյն եռանդմամբ գաղտ եւ գժանգ շարասահոտ դիւացն եւ զսնտիագործ պաշտամանն ի բաց քերէր, այնչափ անշատեալ ի հայրենեաց իրեանց եւ անյիշատակ ցուցանել, մինչեւ ասել, թէ՛ «Մոռացայ զժողովուրդ իմ եւ զտուն հար իմոյն:

Եւ արդ զնոսա, որ յայնչափ ի մասնաւոր եւ ի բաժանեալ լեզուացն ժողովեցան, միով աստուածաբարբառ պատգամաւքն մի ազգ կապեալ՝ փառաբանիչք միոյ Աստուծոյ յարիներ: Յորոց եւ գտան արժանիք՝ ելեալ ի կարգ եպիսկոպոսութեան վիճակ, որոց առաջինն Սամուէլ անուն, այր սուրբ եւ բարեպաշտան, եպիսկոպոս կացեալ տանն արքունականի:

Իսկ իբրեւ ընդ ամենայն տեղիս Վրաց կարգեալ զգործ աստուածպաշտութեանն, այնուիետեւ հրաժարեալ ի նոցանէ՛ դառնայր յերկիրն Հայոց եւ պատահեալ Սահակայ կաթողիկոսին Հայոց, պատմէր նմա զողջութենէ եղելոցն, միանգամայն եւ փառաւոր առնելով զԱստուած, զմեծանունն Քրիստոս:

Գլուխ ԺԶ

← [Գլուխ
ԺԵ](#)

[Գլուխ
ԺԷ](#) →

Կորյուն

Ապա դարձեալ ելանէր, շրջէր գտեղեալք կարգելովք եւ զգաւառաւքն աշակերտելովք աշխարհին Հայոց, զուարթացուցանել, նորոգել եւ հաստատել: Եւ յորժամ այնպէս ընդ ամենայն տեղիս լի առնէր զսուրբ ասետարան Տեառն եւ ամենեցուն զգուշացուցեալ զկենաց ճանապարհն վարելոյ, խորհուրդ առնէր այնուհետեւ վասն կէս ազգին Հայոց, որ էր ընդ իշխանութեամբ թագաւորին Հռոմոնց:

Եւ փութացեալ զնայր հանդերձ աշակերտաւք բազմաւք անցանել ի կողմանս Յունաց: Եւ վասն առաւելագոյն բարեգործ համբաւոց՝ յառաջագոյն զնմանէ անդ ի հիւսիսական կողմանց հոշակելոց՝ առաւել միամտութեամբ ընտանեբար յեպիսկոպոսաց աշխարհին եւ յիշխանաց եւ ի գաւառականացն պատուեալ լինէր, մանաւանդ ի սպայապետէն աշխարհին, որ անուանեալ կոչէր Անատողիս, ի մուտ ճանապարհին, որ զիրս առաջի եղեալ՝ զրով ցուցանէր կայսերն, որում անունն Թէոդոս կոչէին, որդի Արկադոս կայսեր. ուստի եւ հրաման ելանէր՝ վայելուչ

մեծարանալք գՍուրբն՝ Ակումիտ անուն կոչելոյ:

Իսկ նորա զբազմութիւն աշակերտացն տարեալ ի քաղաքն Մելիտինացոց, յանձն առնէր սրբոյ եպիսկոպոսի քաղաքին, որ Ակակիոսն կոչէին, եւ գլխաւոր աշակերտացն թողոյր զայն, որում Ղեւոնդէոսն կոչէին, այր հաւատարիմ եւ ճշմարտապաշտ: Եւ առեալ երանելոյն զպատուական եպիսկոպոսն Գերշանոյ, որոյ անուն կոչէր Գինթ, եւ զսակաւս յաշակերտաց անտի, եւ ելեալ յանդրուարն դիմոսական եւ բազում պատիւ գտեալ, հասանէին ի թագաւորակաց քաղաքն Կոստանդինական: Ջորմէ իսկոյն պատմէին յարքունիսն, եւ մտեալ առաջի պատուական արքոռոյն՝ յանդիման լինէր աստուածակարգ թագաւորացն եւ հայրապետին սրբոյ կաթողիկոսին աշխարհամուտ դրանն, որում Ատտիկոս կոչէին, յորոց եւ գտեալ շնորհս: Հրամայեալ լինէր ժամանակս ինչ անդէն ի տիեզերական քաղաքին մեծարել դարմանալք կարգելովք յեկեղեցոյն եւ յարքունեաց եւ ի պատուական իշխանաց քաղաքին:

Եւ ապա յետ Պասեքին կատարելոյ՝ ցուցեալ կայսերն զպիտոյիցն զհանգամանս, եւ առեալ զանընդդիմակաց հրամանն հանդերձ սակերալք կայսերագիր նշանակելովք՝ վասն մանկոյն յաշակերտութիւնն առ ի կէս ազգէն Հայոց ժողովելոյ, եւ վասն ժանտագործ ազգին բարբարիանոսաց, եւ եկեղեցեաց հաստատութեան, եւ մեծամեծ պարգեւալք պատուելոյ: Վասն որոյ հաւանեցուցեալ ճշմարտին զարքունիսն, անընկալ թողոյր: Եւ երկիր

պագեալ ծիրանափառ
աւգոստականացն եւ սրբոյ
կաթողիկոսին, եւ ընկալեալ ողջոյն
յեկեղեցոյն եւ յերեսելի իշխանաց
քաղաքին, եւ ամենայն իւրայովքն
յաջողեալք՝ ելանէին ի դեսպակս եւ ի
կառս արքունատուրս, եւ մեծաւ շքով եւ
բազում վայելչութեամբ ունէին
զճանապարհս արքունականս: Եւ
ամենայն քաղաքացն պատահելով, ի
քաղաքին պայծառագոյն երեսէին:

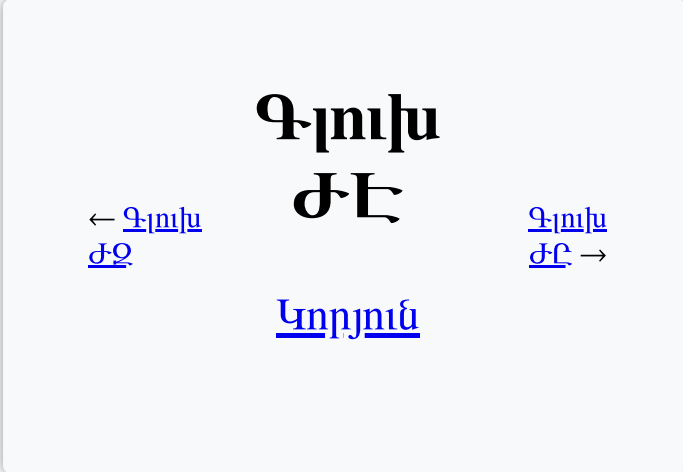
Եւ մեծամեծ պարգեւս գտեալ, գային
հասանէին ի ժամադիր կողմանս: Եւ
անդէն վաղվաղակի պատահեալ
սպարապետին Հայոց, հանդերձ
սակերաւք կայսեր յանդիման լինէին: Եւ
նորա առեալ սակերս կայսերական
նշանաւք, փութայր վաղվաղակի
զհրամանն կատարել: Եւ հրեշտակս
արձակեալ այնուհետեւ ի գաւառս կէս
ազգին Հայոց յիշխանութեանն կայսեր,
բազմութիւն մանկտոյ ժողովել եւ նոցին
ռոճիկս կարգել ի պատեհագոյն տեղիս,
յորս եւ երանելին զվարդապետութիւնն
իւր ի գործ արկեալ, եւ ժողովելոցն
քաղցրացուցանէր:

Ապա յետ այնորիկ ձեռն արկանէր
զդժպատեհ եւ զկամակոր
բարբարիանոս աղանդն քննելոյ: Եւ
իբրեւ ոչինչ գտանէր հնարս յուղղութիւն
ածելոյ, առեալ ի գործ արկանէր
զթշուառացուցիչ գաւազանն,
ծանրագոյն պատուհասիւք ի բանդս, ի
տանջանս, ի գելարանս: Իսկ յորժամ
այնու եւս պակասեալք ի փրկութենէն
գտանէին, խորտակեալս, ապա
խանձեալս, մրեալս եւ գունակ գունակ
խայտառակեալս, եւ յաշխարհէն
կորզէին:

Իսկ երանելոյն զիր վարդապետութեանն պայման արարեալ սակեալ եւ վճարեալ: Եւ բազում շնորհագիր մատեանս զհարցն եկեղեցոյ ստացեալ, ծովացուցանէր զվարդապետութեանն զխորութիւն, եւ լցեալ զեղոյր ամենայն բարութեամբք:

Յայնմ ժամանակի եկեալ դիպէր նմա այր մի երէց աղուան ազգաւ, Բենիամէն անուն. եւ նորա հարցեալ եւ քննեալ զբարբարոս զբանս աղուաներէն լեզուին, առնէր ապա նշանագիրս ըստ վերնապարզեւ կորովի սովորութեան հարում եւ յաջողութեամբ Քրիստոսի շնորհացն կարգեալ եւ հաստատեալ կշռէր:

Յետ այնորիկ հրաժարեալ յեպիսկոպոսաց, յիշխանաց աշխարհին եւ յամենայն եկեղեցեաց. առ որս թողեալ վերակացոս հաւատացելոցն՝ զերկուս ոմանս յիրոց աշակերտացն, որոց առաջնոյն Ենովք անուն էր, եւ երկրորդին Դանան, արք կրանաւորք եւ յառաջադէմք յաւետարանական սպասաւորութեանն. զորս յանձն արարեալ շնորհացն Աստուծոյ՝ անդէն զետեղէր: Եւ ինքն բազում աշակերտաւք գայր, անցանէր ի կողմանս Հայոց Մեծաց եւ հասեալ ի Նոր Քաղաքն՝ յանդիման լինէր սրբոյ եպիսկոպոսին Սահակայ եւ թագաւորին Հայոց, որում անուն Արտաշէս կոչէին, եւ ամենայն բանակին: Եւ պատմեալ նոցա զգործս կողմանցն այնոցիկ ըստ աջողութեանց շնորհացն Աստուծոյ, դադարէր անդ ատուրս ինչ, մխիթարէր վասն հոգեւոր անձուկն սփռելոյ:

Եւ ապա յետ այնորիկ հրաժարեալ գնալ ի կողմանս Աղուանից: Եւ երթեալ իջանէր յաշխարհն եւ հասեալ ի թագաւորական տեղիսն, տեսանէր զսուրբ եպիսկոպոսն Աղուանից, որում անունն Երեմիա կոչէին, եւ զնոցին թագաւոր, որում Արսվաղ էր անունն, ամենայն ազատաւք հանդերձ. որոց առաւել հպատակութեամբ ընկալեալ վասն անուանն Քրիստոսի: Ապա հարցեալ ի նոցանէ, առաջի եղեալ վասն որոյ եկեալն էր: Եւ նոցա երկոցունց զուգակցելոց, եպիսկոպոսին եւ թագաւորին, յանձն առեալ դպրութեանն հնագանդելոյ. տային եւս հրաման՝ ի զաւառաց եւ ի տեղեաց իշխանութեանն իրեանց բազմութիւն մանկանց յարուեստ դպրութեանն ածել եւ զումարել՝ ըստ արժանաւոր եւ պատեհ տեղեաց, դասս դասս դպրոցաց, եւ ռճիկս կարգել ի դարմանս:

Իսկ իբրեւ հրամանն այն արդեամբք եւ զործովք յանկ ելանէր, ապա այնուիետեւ երանելոյն Երեմիայի եպիսկոպոսի ի ձեռն առեալ՝ վաղվաղակի զաստուածային գրոց թարգմանութիւնս ի զործ արկանէր, որով անդէն յական թաւթափել

վայրենամիտ եւ դատարկասուն եւ անասնաբարոյ աշխարհն Աղուանից մարգարէագէտք եւ առաքելածանաւթք եւ աւետարանաժառանգք լինէին, եւ ամենայն աւանդելոցն Աստուծոյ ոչ իւիք անտեղեակք: Դարձեալ առաւել եւս երկիւղածն յԱստուծոյ արքայն Աղուանից՝ միամիտ փութով հրաման տայր սատանայակիր եւ դիւանոյ ազգին սաստի՛ թափել գերծանել յունայնավար հնացելոցն եւ հնագանդ լինել ամենահեշտ լծոյն Քրիստոսի:

Եւ յորժամ գայն արարեալ հաւասարութեամբ եւ լցեալ զպիտոյն իրեանց եւ զկամացն յաւժարութիւն, ձեռնատու եւս եղեալ նմա սրբամատոյց վարդապետութեանն ի Բաղասական կողմանս սրբոյ Եպիսկոպոսին, որում անուն Մուշեղ կոչէին, հրաժարէր ապա եւ ի թագաւորէն եւ յԵպիսկոպոսացն եւ յամենայն եկեղեցոյն Աղուանից: Եւ զոմանս յիւրոց աշակերտացն վերակացուս իրեանց կացուցանէր, հանդերձ արամբ քահանայի արքունական դրանն, որում անունն Յովնաթան կոչէին, որոյ բազում յաւժարութիւն ի վարդապետութենէն էր գտեալ:

Եւ յանձն առնելով գնուսա եւ զանձն՝ ամենապահ շնորհացն Աստուծոյ, խաղացեալ գայր ի կողմանցն Աղուանից, անցանել յաշխարհն Վրաց:

Գլուխ ԺԸ

← [Գլուխ
ԺԷ](#)

[Գլուխ
ԺԹ](#) →

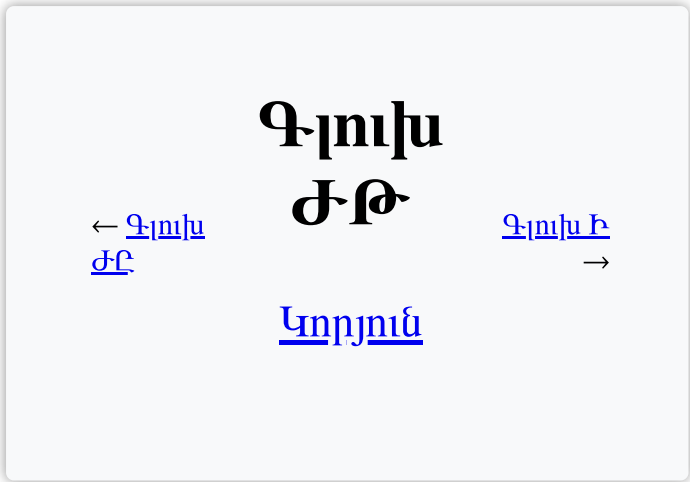
Կորյուն

Եւ հանդէպ հասեալ գայր Գարդմանական ձորոյն: Ընդ առաջ լինէր նմա իշխանն Գարդմանից, որում [անուն] Խորս կոչէին, եւ ասպնջական եղեալ նմա աստուածասէր երկիւղածութեամբ, առաջի դներ զանձն վարդապետին, հանդերձ իշխանութեամբն իրով: Առաւելագոյն իսկ վայելեալ ի հիւթ եւ ի պարարտութիւն վարդապետութեանն, յողարկէ զերանելին՝ ուր եւ երթալոցն էր: Իսկ նորա անցեալ դիմեալ ի կողմանսն:

Առ որով ժամանակաւ Արձիւղ անուն թագաւորեալ Վրաց, որոյ առաւելապէս պայծառացուցեալ ծաղկեցուցանէր զվարդապետութիւնն եւ նորա շրջեալ զամենայն աշակերտաւքն, պատուիրեալ կալ ի ճշմարտութեանն:

Յայնժամ իշխանին Տաշրացոց, առն պատուականի եւ աստուածասիրի, որ անուանեալ կոչէր Աշուշայ, ի ձեռն տայր նմա զանձն ամենայն գաւառովն իրով. եւ նորա ամենսփիւռ վարդապետութիւնն, ոչինչ պակասութեամբ, քան զայլոցն գաւառաց անցուցեալ:

Եւ յանձն արարեալ զնոսա սրբոյ
Եպիսկոպոսին Սամուէլի, այնմ՝ զոր ի
վերոյ նշանակեցաք, ինքն դառնայր ի
կողմանս Հայոց Մեծաց. եւ եկեալ ի
սովորական տեղիսն, զընդելական
ողջոյնն սրբոյն Սահակայ եւ ամենայն
պատահելոցն տուեալ, պատմէր նոցա
վասն այնր եւս նորագործ իրացն. որք
իբրեւ լուան, առաւել գոհանային
զպարգեւացն Աստուծոյ:

Յետ այնորիկ ուշ եղեալ երկոցունց երանելեացն՝ զիրեանց ազգին գոպրութիւն առաւել յարգել եւ ղիրացուցանել: Ձեռն ի գործ արկանէր ի թարգմանել եւ ի գրել մեծն Իսահակ՝ ըստ յառաջագոյն սովորութեանն:

Որոց դարձեալ դէպ լինէր եղբարս յաշակերտացն՝ յողարկել ի կողմանս Ասորոց ի քաղաքն Եդեսացոց, զՅովսէփ, գոր ի վերոյն յիշեցաք, եւ երկրորդն Եզնիկ անուն՝ յԱյրարատեան գաւառէն, ի Կողբ գեղջէ, զի յասորական բարբառոյն՝ գնոցին հարցն սրբոց գաւանդութիւնս հայերէն գրեալս դարձուցեն:

Իսկ թարգմանչացն հասեալ՝ ուր առաքեցանն, եւ կատարեալ զիրամանսն եւ առ պատուական հարսն առաքեալ, անցեալ գնային ի կողմանս Յունաց, ուր եւ ուսեալք եւ տեղեկացեալք, թարգմանիչս կարգէին ըստ հելլենական լեզուին:

Ապա յետ ժամանակի ինչ ընդ մէջ անցելոյ՝ դէպ լինէր ոմանց եղբարց ի Հայաստան աշխարհէս, ղիմել իջանել ի կողմանս Յունաց, որ եւ Ղեւոնդէս առաջնոյն անուն էր, եւ երկրորդն՝

Կորիւնս, եւ մատուցեալ յարէին յԵզնիկն, իբր եւ առ ընտանեգոյն սննդակից՝ ի Կոստանդինական քաղաքին, եւ անդ միաբանութեամբ հոգեւոր պիտոյիցն զխնդիրն վճարէին: Որոց յետ այնորիկ հաստատուն արինակաւք աստուածատուր գրոցն եւ բազում շնորհագիր հարց յետ այնր ասանդութեամբք, եւ Նիկիական եւ Եփեսոսական կանոնաւք, գային երեւելով աշխարհին Հայոց, եւ առաջի դնէին հարցն զբերեալ կտակարանսն եկեղեցոյ սրբոյ:

Իսկ երանելոյն Սահակայ զեկեղեցական գրոց գումարութիւնն՝ կանխաւ ի յունական բարբառոյն ի հայերէն դարձուցեալ, եւ բազում եւս զհայրապետաց սրբոց զճշմարիտ զիմաստութիւնն: Դարձեալ յետ այնորիկ առեալ հանդերձ Եզնակաւ զյառաջագոյն զյանկարծագիտ զփութանակի զթարգմանութիւնս հաստատէր ճշմարիտ արինակաւք բերելովք: Եւ շատ եւս մեկնութիւն գրոց թարգմանէին:

Եւ այնպէս զամենայն ժամանակս իրեանց՝ յընթերցուածս գրոց ծախելին հարքն՝ գտիւ եւ զգիշեր, եւ նովիմբ ծաղկեալք եւ շահաւետեալք՝ արինակ բարեաց ուսումնասէր առընթերակայից լինէին. մանաւանդ զի ունէին պատուիրանս զգուշացուցիչս յաստուածակարգ պատգամաւորացն, յորոց առաջինն հրամայէ, թէ՛ «Յարէնս Տեան խորհեսցիս ի տուէ եւ ի գիշերիե. եւ երկրորդն հանգոյն նմին պատուիրէ, թէ՛ «Մի՛տ դիր ընթերցուածոց մխիթարութեան վարդապետութեան, մի՛ անփոյթ առնել զշնորհացդ որ ի քեզ են.

յայդ խորհեա՛ եւ ի դոյն յամեսջիր. զայդ
եթէ առնիցես, ե՛ւ զանձն ապրեցուցես,
ե՛ւ զայնոսիկ, որ քեզն լսիցենն:

Գլուխ Ի

← [Գլուխ
ԺԹ](#)

[Կորյուն](#)

[Գլուխ
ԻԱ](#) →

Ապա յետ այնորիկ դարձեալ՝
այնպիսի առաւել եւ բարձրագոյն
վարդապետութեամբն՝ սկսեալ
երանելոյն Մաշթոցի ճառս
յաճախագոյնս, դիրապատումս,
շնորհագիրս, բազմադիմիս ի
լուսաւորութենէ եւ ի հիւթոյ գրոց
մարգարէականաց կարգել եւ յարինել,
լի ամենայն ճաշակաւք
աւետարանական հաւատոցն
ճշմարտութեան: Յորս բազում
նմանութիւնս եւ արինակս ի
յանցաւորացս աստի, առաւելագոյն
վասն յարութենական յուսոյն առ ի
հանդերձեալսն, յերիւրեալ կազմեալ, զի
հեշտընկալք եւ դիրահասոյցք
տխմարագունիցն եւ մարմնական իրաւք
զբաղելոցն լինիցին, առ ի սթափել եւ
զարթուցանել եւ հաստահիմն առ ի
խոստացեալ աւետիսն քաջալերել:

Գլուխ ԻԱ

← [Գլուխ
Ի](#)

[Գլուխ
ԻԲ](#) →

Կորյուն

Եւ այնպէս յամենայն կողմանս շայոց, Վրաց եւ Ադուանից զամենայն ժամանակս կենաց իրոց, զամառն եւ զձմեռն, զտիւ եւ զգիշեր՝ անվեհեր եւ առանց յապաղելոյ իրով իսկ անտարանական եւ ողջապատում զնացիքն՝ առաջի թագաւորաց եւ իշխանաց եւ ամենայն հեթանոսաց եւ անընդդիմակաց ի հակառակորդաց՝ զամենափրկչին Յիսուսի անուն կրեաց յանձին: Եւ զամենայն ոգի քրիստոսագգեստ եւ հոգեղէն վառեաց, եւ բազում բանդականաց եւ կալանաւորաց եւ տագնապելոց ի բռնաւորաց թողութիւն արարեալ՝ կորզելով զնոսա ահաւոր զարութեամբն Քրիստոսի: Եւ բազում մորիակս անիրաւութեան պատառեաց, եւ բազում սգաւորաց եւ կարճամտելոց՝ մխիթարական վարդապետութեամբն զակնկալութիւն յուսոյն ըստ յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի նաւթճեաց. եւ զամենայն միանգամայն յաստուածապաշտութեան պայման անդր փոխեաց:

Գլուխ ԻԲ

← [Գլուխ
ԻԱ](#)

[Գլուխ
ԻԳ](#) →

Կորյուն

Եւ դարձեալ բազում եւ անհամար գունդս վանականաց ի շէնս եւ յանշէնս, դաշտականս եւ լեռնականս, անձաւանդոտս եւ արգելականս բնակեցուցեալ հաստատէր: Չորս ընդ ժամանակս ժամանակս իրով իսկ անձամբն արհնակ ցուցանէր. առեալ գոմանս յաշակերտաց յիրաքանչիր մենաստանացն եւ երթեալ լեռնակեաց, սորանուտ ծակախիթ եղեալ՝ գառարեական զկերակուրն խոտաբուտ ճաշակաւքն վճարէին: Եւ այնպէս վշտակեաց տկարութեան գանձինս տային, մանաւանդ որոց հայեցեալ ի մխիթարութիւն առաքելական բանիցն, թէ՛ «Յորժամ տկար եմ վասն Քրիստոսի, յայնժամ գարացեալ լինիմե, եւ թէ՛ «Լաւ եւս լիցի պարծել տկարութեամբս, զի բնակեսցէ յիս գարութիւնն Քրիստոսիե:

Անդ էր այնուիտեալ չարբենալ գինով, այլ առաւելով հոգով, եւ պատրաստել զսիրտս երգովք հոգեւորաւք, ի փառս եւ ի գովութիւն Աստուծոյ: Անդ կրթութիւն քաղցրուտոյց ընթերցուածոց՝ հոգեպատում գրոց: Անդ քաջալերութիւն յորդորական վարդապետութեան, առ ի յառաջադէմ

ընտրութեանն՝ պսակահաս
քրիստոսադիր կիտին: Անդ եռայ հոգով
աստուածապաշտ ծառայութեամբ: Անդ
աղաւթք աղերսալիք, եւ խնդրուածք
հաշտեցուցիչք վասն ամենեցուն կենաց՝
առ մարդասէրն Աստուած:

Եւ նովին հոգեկրան արուեստին
հանէր ատուրս բազումս յանապատ
տեղիս, մինչեւ ազդ լինէր յերիցանց՝
իրաց ինչ աւգտակարաց եկեղեցեաց
կողմանցն այնոցիկ՝ հասանել
յաւզնականութիւն շնորհաւքն
Քրիստոսի: Եւ նորա առանց իրիք
զբաղելոյ՝ հանդերձ գործակցաւք իջեալ
ի թիկունս դիպացն պատահելոց, եւ
վճարեալ գարութեամբն Աստուծոյ, եւ
յորդորագոյնս եւ պարարտագոյնս եւ
անփակ բերանով՝ զվտակս
վարդապետութեանն ի սիրտս լսողացն
ծաւալեցուցանէր:

Եւ զայս առնէր զամենայն
ժամանակս իւր վասն անձին եւ վասն
աշխարհի. քանզի սովոր իսկ են
ճշմարիտ վարդապետք՝ զանձանց
առաքինութիւնս կանոն աշակերտելոցն
դնել, մանաւանդ յուշ առնելով
զտէրունականն՝ զմիոյ միայնոյ
իմաստնոյն Աստուծոյ. «Քանզի սկսաւ
Յիսուս առնել եւ ուսուցանել: Որոյ
բազում անգամ առեալ զաշակերտսն
ուրոյն, եւ աննիագական անձամբն
աւրինակ կարատելոցն լինէր, յորժամ ի
Թաբարական լերինն՝ զաւետեաց
երանութիւնն տայր, եւ յորժամ ի նմին
լերին գկանոնական զաղաւթս առնէր,
մինչդեռ աշակերտքն ի Տիբերական
ծովուն նաւէին: Եւ դարձեալ յաւուրս
բաղարջակեացն յաւրինական տաւնին՝
զգիշերոյն աղաւթքն եւ ցայգոյ, ի

Չիթաստանեաց լերինն առանձինն մատուցանէր: Ուստի եւ յայտնի իսկ է եւ առանց խուզելոյ, եթէ ոչ վասն անձին ամենատէրն, այլ համաշխարհի յուսումն զայն գործէր. որ է արինակ ամենայն հնազանդելոց. վասն որոյ ասէր իսկ. «Արթուն կացէք, զի մի՛ ի փորձութիւն մտանիցէք»:

Իսկ արդ եթէ թեթեւագոյն արուեստից՝ յակասագոյն են ի գիտութենէ ազգք երկրաժնացս, ո՛րչափ եւս այնմ արուեստի որ համարեսցի եւ անգիտանալ՝ որ ընդ Աստուած զխաւսսն կատարէ: Որով երանելին Պաղոս ամենեցուն տգիտանալ ասէ, վասն որոյ զամենակեցոյց Հոգին ի թիկունս հասանել՝ անմոռնչ հեծութեամբ բարեխաւս գիտէ:

Իսկ արդ յորժամ լսիցենք, եթէ՛ «սկսաւ Յիսուս առնել եւ ուսուցանել, ապաքէն առնէ եւ ուսուցանէ, եւ ոչ եթէ զի պարգեւեսցէ իմանալի է: Եւ բարեխաւսել նորա վասն սրբոց եւ բարեխաւսել Հոգւոյն Սրբոյ՝ առ ի վարդապետելոյ մեզ, զի ընդ միմեանց բարեխաւսելն գիտելի է. քանզի միապատիւ է աստուածականն եւ ոչ բազմաբար:

Իսկ երանելի առաքելոցն ընկալեալ ի վարդապետութենէ ճշմարտութեանն, նախ կարաւտական անձանցն մատակարարէին, եւ ապա աշակերտացն բարձեալ տանէին. երբեմն առանձինն՝ եւ երբեմն ժողովրդովքն զումարելովք՝ զփառսն Քրիստոսի առաւելովք բարձրացուցանէին. քանզի առաւել աւգտակար իսկ է՝ յամենայն

աշխարհակիր զբաւսանաց առանձինն
սահմանել եւ միայն
աստուածապաշտութեանն պարապել,
գոր եւ մարգարէքն գործէին, որք ի
լերինս եւ յանապատս եւ ի փապարս
վիմաց՝ գաստուածեղէն կրանիցն
զժառայութիւն հարկանէին:

Նոյնպէս եւ ամենայն հարքն, որք
յաշորդեցան յառաքելական կանոնաց,
կրեալ անձամբք զլաութիւնս՝ բերէին
վերջնոցս արինակ. ուստի երանելիս
այս բարձեալ էր զաւանդելոցն պատիւ,
եւ ամենայն մատուցելոց առ նա՝ զնոյն
պատուիրեալ գուշակէր: Եւ այնպէս
յառաջ՝ ամենայն աստուածեղէն
զանձուցն վայելչութեամբք լցեալք,
պարարտացեալք, խաղացեալք գնային
ի բազում ժամանակս՝ նովին ի նոյն
կանխեալք, ի նմին հանապագորդեալք:

Գլուխ ԻԳ

← [Գլուխ
ԻԲ](#)

[Գլուխ
ԻԴ](#) →

Կորյուն

Յայնմ ժամանակի բերեալ երեւեցան
ի Հայաստան աշխարհին գիրք
սուտապատումք, ընդունայնախաւս
աւանդութիւնք առն ուրումն հոռոմի,
որում Թէոդորոս անուն: Վասն որոյ
սինհոդոսական հայրապետացն
եկեղեցեացն սրբոց նշանակեալ՝ ազդ
առնէին ճշմարտահաւատ
փառաւորչացն Սահակայ եւ Մաշթոցի:
Եւ նոցա ճշմարտասէր փութով զայն ի
միջոյ բարձեալ՝ աշխարհահալած
արտաքոյ իրեանց սահմանացն
մերժեցին, զի մի՛ ի լուսաւոր
վարդապետութիւնն ծուխ ինչ
սատանայական յարիցէ:

Գլուխ

ԻԳ

← [Գլուխ](#)
[ԻԳ](#)

[Գլուխ](#)
[ԻԵ](#) →

Կորյուն

Յետ այնորիկ դեպ լինէր նովին ճշմարտութեամբ՝ երանելոյն Սահակայ լցեալ ատորբք երկայն ժամանակաւք եւ վայելչացեալ աստուածաբեր պտղոցն, բարութեամբք, յառաջնունն ամի երկրորդ Յազկերտի, որդոյ Վռամայ՝ թագաւորի կացելոյ ի Պարսից աշխարհին, ի Բագրաւանդ գաւառի, ի գիղ Բլրոցաց, ի կատարել ամսեանն Նաւասարդի, որպէս եւ զար ծննդեան երանելոյն յիշէին, յերկրորդ ժամու ատորն, ի պաշտաման անուշահոտ իողոյն, հանդերձ աստուածահաճոյ աղաւթիք ծերունոյն ի Քրիստոս աւանդեալ, հայեցեալ ի բան մարգարէին, որ ասէր. «Ի՞նչոս քո յանձն առնեմ գիողի իմե. եւ Ստեփաննոսի երանելոյ, որ ասէր. «Տէր Յիսուս, ընկա՛լ գիողի իմե: Ըստ նմին արիմակի եւ նորա ապսպրեալ զանձն եւ զմնացեալս ամենապահ շնորհացն Աստուծոյ:

Չոր եւ առեալ վաղվաղակի ամենայն հանդերձելովք՝ ձեռնասուն աստուածասէր պաշտամանէիցն իւրոց, որոց գլխաւորին Երեմիա անուն ճանաչէր, այր սուրբ եւ բարեպաշտան, հանդերձ աստուածասէր իշխանակնաւ

միով, որ անուանեալ կոչէր Գուստր, որ էր կին Վարդանայ, զոր ի վերնոյն յիշեցաք, եւ բազում ամբոխից սրբոց ժողովոց: Բարձեալ գտորքն սաղմոսիք եւ արհնութեամբ եւ հոգեւոր բարբառով, յետ սակաւ ինչ ատորց ընդ տիւ եւ ընդ գիշեր ի Տարաւն հասուցանէին մինչ ի բուն իսկ գիղն յԱշտիշատ: Եւ անդ ի մարտիրոսական խորանին յարկեղ սրբոյն հանդերձ ամենայն անուշահոտ խնկաւք եղեալ եւ կնքեալ քրիստոսական կնքովն՝ եւ զարինաւոր յիշատակն ի վերայ կատարեալ, այնուիետեւ իրաքանչիւրն դառնային: Որոց եւ նոյնպէս ամի ամի գումարելովք ի նոյն ամսեան՝ զնոյն յիշատակն տանախմբեն:

Գլուխ ԻԵ

← [Գլուխ
ԻԴ](#)

[Գլուխ
ԻԶ](#) →

Կորյուն

Իսկ երանելի գուգականին լուեալ, զՄաշթոցէ ասեմ, բագում անձկայրեաց տրտնութեամբ եւ արտասրագութ ողբովք եւ ծանրաթախիծ սգովք պաշարեալ դնէր. զի թէ առաքեալն սուրբ ոչ գտեալ առժամայն զընդելակիցն զՏիմոթէոս՝ անհանգիստ զհոգոյն ասէ, ո՛րչափ եւս առաւել զմիանգամայն զհրաժարելոցն՝ սաստիկ կիրս մնացելոցն է համարեալ: Բայց թէպէտ եւ միայնաւորութեանն տրտնութիւն չթողոյր զուարթանալ, սակայն զաւետարանական ընթացսն եւ զվերակացութիւնն սրբոյ եկեղեցոյ շնորհաւքն Աստուծոյ առանց պակասութեան տանէր, եւ առաւել փութայր գուն եղեալ՝ զամենեսեան յորդորելով առ բարեացն քաջութիւն: Եւ զցայգ եւ զցերեկ պահաւք եւ աղաւթիւք եւ ուժգին խնդրուածովք եւ բարձրագոյն բարբառովք՝ զաստուածադիր պատուիրանացն, հրամանս յուշ առնելով՝ զգուշացուցանէր ամենայն մարդոյ, մինչեւ բազմագոյնս եւ զդժուարագոյն վարուց կրթութիւնս. մանաւանդ զի եւ զմտաւ իսկ աժէր ըստ ծերունական հասակին զաւր վախճանին, չտայր քուն աչաց եւ ոչ

նիրհ արտեւանաց՝ մինչեւ հասանել ի
հանգիստն Տեառն:

Գլուխ ԻԶ

← [Գլուխ
ԻԵ](#)

[Գլուխ
ԻԷ](#) →

Կորյուն

Եւ մինչդեռ այնպէս մերձատրացն առ իւրեւ զհոգեւոր եռանդն ածէր, եւ բազում թուղթս խրատագիրս եւ զգուշացուցիչս ընդ ամենայն գաւառս առաքէր, անդէն ի նմին ամի, յետ ամսոց վեցից անցելոց վախճանի երանելոյն Սահակայ, լինէր հանդերձ սրբով վարդապետան բանակն Հայոց յԱյրարատեան ի Նոր Քաղաք, եւ նովին հոգեկրան վարուք հասանէր սրբոյն քրիստոսակոչ կատարումն, յետ սակաւ ինչ ատուրց հիւանդութեանն, յերեքասասաներորդում ամսեանն Մեհեկանի: Եւ յորժամ որոշեալ ի միջոյ ձեռնասուն աշակերտացն եւ խառնեալ ի գունդն Քրիստոսի հասանէր, թեթեւացեալ եւ սթափեալ ի ցաւոցն՝ կանգնեալ նստաւ ի ժողովոյն միջի, եւ համբարձեալ զձեռսն հանապագատարած յերկինս՝ զամէն մնացեալսն յանձն առնէր շնորհացն Աստուծոյ, վասն նոցա աւգնականութիւն հայցէր:

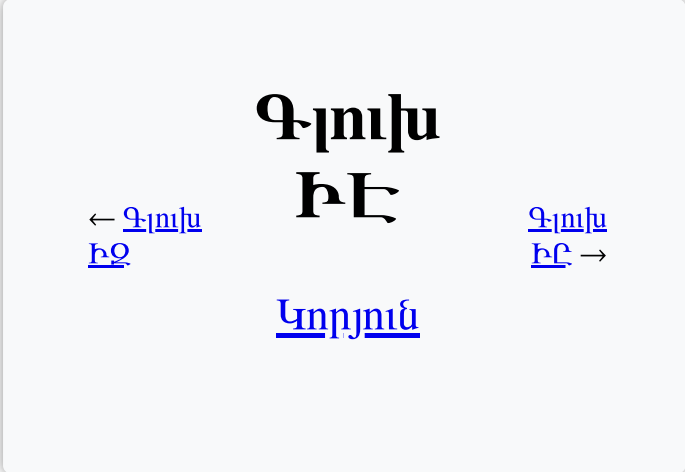
Եւ անուանք գլխատրաց աշակերտացն ժողովելոցն են այս. առաջնում Յովսէփ, զոր եւ ի սկզբան գրեցաք. երկրորդին Թադիկ. արք զգասաք, զգուշագոյնք հրամանաց

վարդապետութեանն: Ի գինորական կողմանէն առաջնումն Վահան անուն յագգէն Ամատունեաց, որ էր հազարապետ Հայոց Մեծաց, եւ երկրորդին Հմայեակ՝ ի Մամիկոնեան տոհմէն, արք պատուականք, երկիւղածք, հրամանակատարք վարդապետական հրամանաց: Եւ մինչդեռ ձեռք սրբոյն ընդ երկինս կարկառեալ էին, տեսիլ սքանչելի խաչանման լուսաւոր շողաւոր ձեւ երեւեր ի վերայ ապարանիցն, յորում երանելին վախճանէր, զոր ամենայն ուրուք ինքնատես եղեալ, եւ ոչ առ յընկերէ պատմեալ: Եւ սորա սրբոցն զսէր եւ զմիաբանութիւն աւանդեալ, զմերձաւորս եւ զհեռաւորս արհնութեամբ պսակէր, եւ զհաճոյական աղաթս հասուցեալ ի Քրիստոս՝ հանգեալ:

Չոր առեալ Վահանայ եւ Հմայելի կազմութեամբ վախճանելոյ, հանդերձ աշխարհական ամբոխիս, սաղմոսիք եւ արհնութեամբ եւ հոգեւոր ցնծութեամբք, կանթեղաւք վառելովք եւ ջահիւք բորբոքելովք եւ խնկաւք բուրելովք եւ ամենայն լուսաճաճանչ գնդին, եւ այնու խաչանշան լուսաւոր յառաջախաղաց նշանաւն, յԱւշականն ելանէին, եւ անդ ի մարտիրոսարանն մատուցեալ, զարիճաւոր յիշատակն կատարեալ, ապա նշանն աներեւոյթ լինէր, եւ նոքա յիրանքանչիւր դառնային տեղիսն:

Իսկ յետ երից ամաց անցելոց յաջողեցան Վահանայ Ամատունոյ քրիստոսասէր փութով խորան սքանչելի կանգնել տաշածոյ վիմաւք քանդակելովք, եւ ի ներքսագոյն խորանին զսրբոյն հանգիստն

յարինեալ: Որոյ սպասս վայելուչս,
գունագոյնս, պայծառատեսիլս, ոսկով
եւ արծաթով եւ ակամբք
պատուականաւք՝ ի յիշատակարան
սեղանոյն կենդանարար մարմնոյ եւ
արեանն Քրիստոսի պատրաստեալ, եւ
ամենայն սրբովք ի միասին գումարելովք
զմարմին խաչակրան վկային
Քրիստոսի, երանելոյն Մաշթոցի, ի
հանգիստ խորանին փոխէր: Եւ զնորին
աշակերտ Թադիկ անուն, զայր զգաստ
եւ բարեպաշտան, հանդերձ եղբարքք,
երանութեանն հասելոյ սպասաւոր
սրբոյն ի փառս Աստուծոյ կարգէին:

Եւ գլխաւորս, վերակացոս, տեղապահս յայտ արարեալ հարցն կատարելոց, որոց առաջինն Յովսէփ, գլխաւոր ժողովոյն, եւ երկրորդն այլ աշակերտ՝ Յովհան անուն, այր իսկ սուրբ, վարդապետասէր եւ ճշմարտապատում: Որում դէպ լինէր յետ վախճանի սրբոյն, բազում եւ ազգի ազգի փորձութեանց եւ կապանաւոր վշտաց, մենամարտիկ երկպատական բռնութեանն, ի Տիգրոն քաղաքի վասն Քրիստոսի յաղթութեամբ տարեալ համբերեաց. վասն որոյ եւ գլխատովանողական անուն ժառանգեաց, ի նոյն վերակացութիւնն դառնայր յերկիրն Հայոց:

Իսկ բարեացապարտին Վահանայ, որ յանկարծահաս կենաց ամենեցուն լինէր՝ աշխարհաճնունդ հայրենեացն սեպհական որդի գտեալ շնորհաւքն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, մերձաւոր կենակից [լինել] վայելէր:

Գլուխ ԻԸ

← [Գլուխ
ԻԷ](#)

[Գլուխ
ԻԹ](#) →

Կորյուն

Եւ զի ըստ արինակի գրելոցս առ ի մէնջ հարքն ի կատարումն դարձան՝ ոչ եթէ ի հին համբաւոց տեղեկացեալ եւ մատենագրեալ զայս կարգեցաք, այլ որոց մեր իսկ ականատես եղեալ կերպարանացն, եւ առնթերակաց հոգեւորական գործոցն, եւ լսող շնորհապատում վարդապետութեանն, եւ նոցին արբանեակ ըստ ատետարանական հրամանացն: Ոչ սուտապատում ճարտարխաւս եղեալ առ ի մերոց քանից զհարէն իմոյ կարգեցաք, այլ զյաճախագոյնն թողեալ, եւ ի նշանաւոր գիտակացն քաղելով զհամառաւոս կարգեցաք, որ ոչ միայն մեզ, այլ եւ որ զմատեանս ընթեռնուն՝ յայտնի է:

Քանզի չէաք իսկ հանդուրժաւոք՝ զամենայն արարեալսն կտակաւ նշանակել զհորաքանչիւրսն. այլ ի դիրագոյնս եւ ի հեշտագոյնս, յառաքելական անդր զանձինս պատսպարեցաք. որոց անցեալ զբազմախոռն արգասեալք սրբոցն՝ առ ի մանրակրկիտ առնելոյ զկարեւորագոյնս պատմելոյ զհանգամանս: Ասացաք ոչ ի պատիւ ինչ սրբոցն Աստուծոյ, որք

ամենապայծառ հաւատով եւ վարուք
ծանուցեալք յարգեցան, այլ յարինակ
քաջալերիչ՝ հոգեւոր ծննդոց իրեանց, եւ
որք նորաւք աշակերտելոց իցեն յագգս
ագգաց:

Գլուխ ԻԹ

← [Գլուխ
ԻԸ](#)

Կորյուն

Եւ արդ լինի համար ամաց հաւատոց երանելոյն անք քառասուն եւ հինգ, եւ ի դպրութենէն Հայոց մինչեւ ցվախճան սրբոյն՝ անք երեսուն եւ հինգ, որք համարին այսպէս. թագաւորեալ Կրմանայ Պարսից արքայի անս վեց. եւ Յազկերտի անս քսան եւ մի [եւ Վռամայ ութ եւ տասն], եւ յառաջնումն ամի երկրորդ Յազկերտի որդոյ Վռամայ վախճանեցաւ երանելին:

Եւ արդ առնու համար ամաց սրբոց հաւատոց ի չորրորդում ամէն Կրմանայ արքայի մինչեւ ցառաջին անն երկրորդ Յազկերտի որդոյ Վռամայ, եւ դպրութեանն Հայոց յութերորդ ամէ Յազկերտի առեալ սկիզբն:

Եւ Քրիստոսի մարդասիրին փառք յաիտեանս. ամէն:

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](http://wikisource.org)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- GeoO

-
1. [↑ http://wikisource.org](http://wikisource.org)
 2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
 3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
 4. [↑ http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium)